

De Alaerd van Wijngaerdentoren

Op enkele plekken in Dordrecht konden we er nog een glimp van opvangen: de verdwenen middeleeuwse stadsmuur. Langs de Boogjes en de Spuihaven zijn meer dan eens restanten van de fundering van een ruim 1 meter dikke muur opgegraven. Toch is het de vraag of Dordrecht in de Middeleeuwen helemaal omgeven werd door een stadsmuur. Tijdens archeologisch onderzoek in 2003 werd er geheel tegen de verwachting in geen steen van gevonden aan de Varkenmarkt.

PATRICK
BOSMAN

VAN DER STEDE MUERE

In 2001 deden Jan Koonings en Johan Hendriks in het jaarboek van Oud-Dordrecht 'Van der Stede Muere' al een poging het traject van de stadsmuur van Dordrecht uiteen te zetten. De schrijvers hielden een slag om de arm: ze waren zich ervan bewust dat de precieze ligging niet overal duidelijk was. Op een aantal punten was het verloop van de stadsmuur dus gebaseerd op aannames. Maar het boekje werd terecht met open armen ontvangen. Ook de bewoners van Kuipershaven 37 en 38 lazen het met veel belangstelling. Want

hun woningen hadden een verdacht dikke achtergevel en na het lezen van het jaarboek rees bij hen het vermoeden dat deze wel eens een restant kon zijn van de stadsmuur. De archeologen van de gemeente kwamen destijds tot dezelfde conclusie. Kuipershaven 38 zou zelfs een restant zijn van een muurtoren. Daarover straks meer, maar eerst even een uitstapje naar het stadsdepot.

GOTISCHE BOOGNISSEN

Want bij een recente inventarisatie van de bouwhistorische collectie in het depot van de gemeente Dordrecht, bleek een zestal gotische boognissen afkomstig te zijn van het adres Kuipershaven 37-38. Dit was de reden om aanvullend onderzoek te doen.

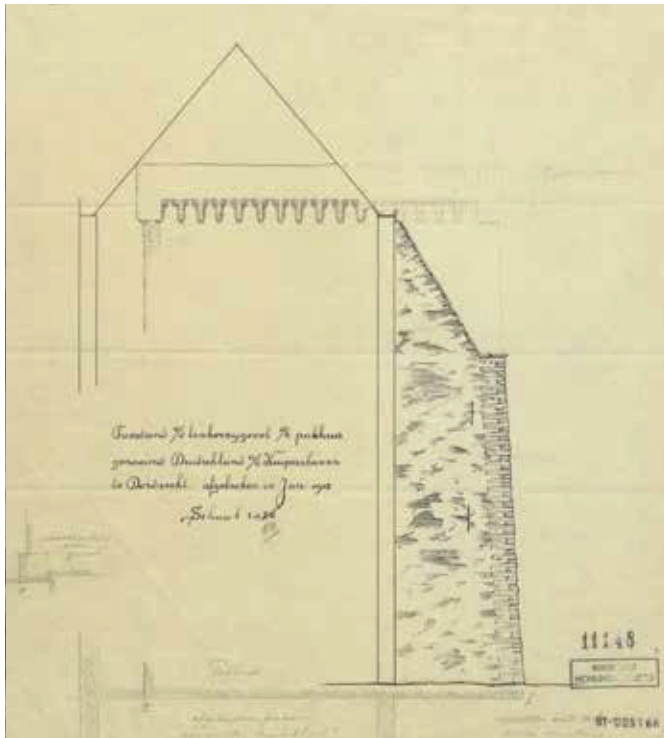
Volgens een artikel uit 1903 in het bulletin van de Nederlandsche Oudheidkundigen Bond kwamen de boognissen tevoorschijn toen het pakhuis rechts van Kuipershaven 38 werd gesloopt. Het pakhuis en Kuipershaven 38 deelden een bouwmuur. Deze hoge muur moest worden aangepast aan de nieuwe plannen en dus werd het bovenste deel met de boognissen afgebroken.

bovenste afbeelding
J. HOOLAART
*Zicht op de stadsmuur
en de Beulstoren, 1847*
tekening
Regionaal Archief Dordrecht
*De fundering van de
Beulstoren (een muur-
toren) is nu nog zichtbaar
vóór Intree Dordrecht.*

De achtergevel van
Kuipershaven 37 en 38
foto RCE

Eén van de boognissen
uit het depot

Uitsnede uit het stadsgezicht van Braun en Hogenberg (1575), met in de cirkel de Alaerd van Wijngaerdstoren

liggende bebouwing uittorent. Matthijs Balen noemde deze hoge toren in 1677 in zijn *Beschryvinge der stad Dordrecht*: 'den Toorn Van Alaird vanden Wijngaerden'.

ONTDEKKING!

Naar nu blijkt is op nummer 37-38 aan de Kuipershaven niet een muurtoren teruggevonden, maar de veel imponantere vrijstaande toren vlakbij de Schrijversstraat. Deze toren is mogelijk een voorloper van de stadsmuur en werd waarschijnlijk gebruikt om de rivier in de gaten te houden. Ook langs de Knolhaven stonden ten minste twee van dit soort vrijstaande torens. Na de aanleg van de Wolwevershaven in 1609 is de toren aan de Kuipershaven herbestemd tot pakhuis en geleidelijk aan in het bouwblok opgenomen. In 1840 werd de toren in tweeën gesplitst en dusdanig verlaagd dat deze tegenwoordig niet meer als toren herkenbaar is.

De muur was tot aan deze nissen tien meter hoog. Andere tot nu toe bekende muurtorens waren allemaal aanmerkelijk kleiner. Kan dit dan wel één van de middeleeuwse muurtorens zijn?

DORDRECHT OP DE KAART

Gelukkig maakte Jacob van Deventer in 1545 een plattegrond van Dordrecht. Op die kaart is langs de huidige Kuipershaven iets zichtbaar dat lijkt op een stadsmuur. De Wolwevershaven was nog niet aangelegd, de getekende muur lag direct aan de rivier. Bij het Groothoofd is de Puttockstoren te zien en iets verderop de Joppentoren. Ter hoogte van de Schrijversstraat is nog een toren getekend, maar opvallend is het gebouw daar rechtsonder. Dit bouwwerk lijkt ook op een stadsgezicht uit 1575 afgebeeld, waar het letterlijk boven de om-

EN DE STADSMUUR DAN?

Als er langs de Kuipershaven een stadsmuur heeft gestaan, dan zal deze dichterbij de huidige kade hebben gelegen en niet ter hoogte van de achtergevel van nummer 37-38. Mogelijk is er hier zelfs helemaal nooit een stadsmuur geweest. Op de kaart van Van Deventer is weliswaar een dikke lijn te zien, maar deze wijkt nauwelijks af van de lijnen rond de bouwblokken. Bovendien lijken de torens er bovenop te staan, in plaats van ertussen. Latere kaartenmakers kopieerden vaak van eerdere kaarten en zo slopen er nog wel eens fouten in. Wellicht dat bij een opknabbeurt van de kade meer duidelijkheid komt over wel of geen stadsmuur op deze plek. <

Detail van de kaart door: Jacob van Deventer, 1545

3D reconstructie (P.J. Bosman) van de situatie rond 1700. De toren aan de Kuipershaven is herbestemd tot pakhuis en in het bouwblok opgenomen. In 1903 kwam na sloop van het pakhuis rechts van de toren de rechterkant van de toren weer in zicht.

